

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/262639340>

Book Review: Van Lubeck, H. "Chemie in een Notendop." Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam (2009)

Article · January 2010

CITATIONS

0

READS

134

2 authors, including:

[Pieter Thyssen](#)

Université Catholique de Louvain - UCLouvain

30 PUBLICATIONS 90 CITATIONS

SEE PROFILE

Boekbesprekingen / Comptes Rendus

mogen worden beschouwd (p. 303).

Er zijn natuurlijk wel wat kritische noten te plaatsen. Ik beperk me tot twee. De berekening van het aandeel van de rederijders in de samenleving lijdt een beetje onder de angst hun percentage toch vooral niet te overdrijven. Maar de voorgestelde 5% van de mannelijke leeftijdsgroep, lokaal soms aanzienlijk hoger, is minstens het dubbele van de academisch geschoolde burgerij (p. 98). Ze vormden beslist een groep van groot cultureel gewicht, feitelijk de kern van de cultuurdragers. Ten tweede ligt er, zeker vanuit het oogpunt van hun educatieve functie, nog een onopgelost probleem bij de spreidingskaart van de rederijderskamers. Het centrum-periferiemodel dat Van Dixhoorn gebruikt kan hier versluierend werken, alsof het initiatief steeds vanuit een machtscentrum kwam, en het wekt licht een suggestie van literair kwaliteitsverschil, terwijl de rederijderij als performatieve praktijk duidelijk in een brede, lokaal ontwikkelde traditie van culturele vorming en scholing stond. Dat ze in het vroeg ontwikkelde Noorden en Oost-Nederland vrijwel totaal ontbreekt, is des te intrigerender. Van Dixhoorn wijt de snelle ondergang van de eerste kamers in de oostelijke steden aan de straffe calvinisering van het openbare leven. Dat moge waar zijn, het valt op dat de steden waar ze wel ontstonden (Arnhem, Deventer, Kampen, Zwolle) een duidelijke band met Holland hadden, terwijl ze in de meer op het Duitse achterland gerichte steden (Roermond, Venlo, Nijmegen, Doesburg, Zutphen, Groningen) niet voorkwamen. Dat versterkt de indruk dat het hier toch om een in culturele tradities en netwerken ingebed fenomeen gaat. Beslist iets voor een vervolgstudie op dit bijzonder rijke boek dat onze blik op de cultuur van de zestiende en zeventiende eeuw grondig vernieuwt.

Willem Frijhoff
Vrije Universiteit, Amsterdam

Henk van Lubeck, *Chemie in een notendop* (Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker 2009). 218 pp., ISBN 978-90-351-3432-4. €12,50.

Recentelijk verscheen in de succesvolle themareeks 'In een notendop' het boek *Chemie in een notendop* van Henk van Lubeck. De Noord-Amsterdamse auteur doceerde veertig jaar lang scheikunde aan het Bredero College en gaf verschillende lezingen en workshops omtrent chemisch-didactische onderwerpen. Ook schreef en redigeerde hij tientallen leerboeken en publiceerde hij in zowel binnen- als bui-

tenlandse tijdschriften. De reeks 'in een notendop' stelt zich tot doel op een beknopte, toegankelijke en tevens plezierige wijze diepgaande en heldere kennis over te dragen aan de geïnteresseerde leek. Ook *Chemie in een notendop* werd volgens een interview met de auteur neergeschreven voor een doelpubliek 'vanaf vijftien jaar'. Toch stellen wij ons zeer de vraag in hoeverre de auteur in dit opzet is geslaagd.

Chemie in een notendop tracht een begrijpelijke inleiding te vormen tot de wondere wereld der scheikunde. Het boek werd hiertoe in drie grote delen opgevat. Na een in hoofdzaak etymologisch gerichte, en somtijds verwarrende, inleiding wordt in het eerste deel ('De vroege chemie') de rijke, historische ontwikkeling van de scheikunde geschetst. In dit opzicht verschilt het boek kennelijk van de klassieke leerboeken waar slechts zelden beroep wordt gedaan op de historische aspecten van de chemie ter introductie van scheikundige basisbegrippen. Deze ongewone aanpak valt dus op z'n minst origineel te noemen.

De auteur beoogt een zo volledig mogelijk overzicht te bieden van de chemische historiek. Helaas zijn de helderheid en de verstaanbaarheid van de inhoud hierdoor vaak zoek. Bovendien leidt dit tot een weinig coherent en inzichtelijk geheel, en wordt de lezer opgezadeld met een opsomming van feitenmateriaal. De behandeling van de geschiedenis mist op sommige plaatsen chronologische structuur, en biedt vooral te weinig historische reflectie. De inhoud wordt zelden binnen een ruimere historische context gesitueerd, en de auteur vervalt nogal gemakkelijk in een eenentwintigste-eeuwse Whig-interpretatie van de conceptuele evolutie van de chemie. Zo wordt de alchemie gedegradeerd tot pseudowetenschap en noemt de auteur Newtons alchemistische passies 'enigszins bizar, vermits Newton terecht beschouwd wordt als een van de top-3 natuurwetenschappers aller tijden' (p. 31). Volgens de auteur werd in *Chemie in een notendop* ook 'uitgebreid aandacht besteed aan de chemicus als persoon', maar ook hier mist het boek aan biografische uitdieping.

In het tweede deel ('Atomen, chemische binding en verdere ontwikkeling') komt de modernere scheikunde aan bod, en biedt de auteur een overzicht van de meest fundamentele begrippen uit het vakdo-main. Henk van Lubeck besluit dit boek met een contextueel en meer vulgariserend deel ('Overal is chemie') waarin de centrale rol van de scheikunde binnen onze eigentijdse samenleving wordt geduïd. De auteur hervalt nogal gemakkelijk in een opsomming van losstaande feitelijkheden, die zeker wel interessant zijn, maar weinig bijdragen tot een dieper inzicht in de wereld van de chemie.

Boekbesprekingen / Comptes Rendus

Door het inleidende karakter van dit boek biedt *Chemie in een notendop* weinig interessants voor de professionele wetenschapshistoricus of scheikundige. Maar ook voor het bewuste doelpubliek (de geïnteresseerde leek) bestaan er heden ten dage betere, populariserende introducties tot de scheikunde, gaande van *Scheikunde voor Dummies* van John T. Moore (Pearson Education 2006) tot *Mendelejevs Droom* van Paul Strathern (Uitgeverij Contact 2000)

Elke Ghijsens en Pieter Thyssen
Katholieke Universiteit Leuven

Tim Huisman, *The Finger of God. Anatomical Practice in 17th-century Leiden* (Leiden: Primavera Pers 2009). 215 pp., ISBN 978-90-5997-061-8, €34,50.

According to the frontispiece of Vesalius' *De humani corporis fabrica*, Renaissance anatomy was born in an anatomical theater; and historians usually claim that the discipline was mostly practiced at this site throughout early modern Europe. In *The Finger of God*, Tim Huisman argues that this picture is wrong. Focusing on seventeenth-century Leiden, he suggests that the university's famous theater was not the only site of anatomical work in the city. Research and teaching might have been the reasons for the foundation of the theater, but, through the course of the seventeenth century, it became a museum of curiosities that catered primarily for the needs of tourists. University professors did their groundbreaking research either in the private anatomy chamber of the local hospital or at their own homes; and in the latter part of the seventeenth century, a few dissections would even be performed at the surgeon's guild's headquarters.

As Huisman shows, each university professor shaped the Leiden anatomy theater according to their own interests. The founder Petrus Paaw envisioned it as a humanist enterprise to understand the allegorical and religious significance of the body and human existence. He furnished the theater with moralizing *vanitas* banners and a skeletal pair of Adam and Eve, reminding the viewers about the expulsion from Paradise. Huisman also reveals Paaw's intricate scholarly and artistic networks, which reached from the mannerist artist Hendrik Goltzius to the poet Hendrik Laurensz. Spiegel. The theater turned into a universal museum under the leadership of Otto Heurnius, Paaw's successor. Driven by interests in hermeticism and Rosicrucianism, Heurnius filled the theater with Egyptian mummies, ethnographic

objects and *naturalia* in the hopes of tracing the fragments of *prisca sapientia*. It is no accident that Heurnius purchased most of the books and prints for the anatomy theater from the publisher of Robert Fludd. Yet Heurnius did not completely abandon his vocation as an anatomy professor: he instituted clinical visits for university students and postmortem dissections at the local Cecilia Hospital.

After Heurnius' death, anatomy professors showed declining interest in the theater and its collections. As the microscope and wax injections became standard for visualizing the minutest parts of the human body, anatomical research could no longer be performed in front of a large audience. The renowned Franciscus de Boe Sylvius and his students did most of their pioneering work in the intimate environment of the Cecilia Hospital's anatomy chamber, which measured only 36 square meters. While these scholars strongly believed that they could uncover God's design by investigating the microscopic structures of the body, they had little interest in the previous generation's moralizing exhibits in the anatomy theater. As a result, the Leiden theater was left under the management of an anatomy servant, who earned his living by selling catalogues of the museum and charging visitors for entrance. Since the collection had to be closed to visitors during a public anatomy lesson, the servants considered these dissections an infringement of their financial interests. Public dissections were performed less and less often under the professorship of Govard Bidloo, who was mostly noted for his frequent absences from the university, and ceased soon after his death in 1713.

The Finger of God is meticulously researched, and offers unparalleled details on the historical evolution of the Leiden anatomy theater. Its chapters on the Cecilia hospital and the surgeon's guild offer a helpful corrective to equating anatomical research with public dissections. Huisman carefully analyzes and illustrates the spatial structure of these sites by relying on hitherto unknown ground plans and sources about their construction. While the author also emphasizes the importance of private lodgings as a site of experimentation, he does not discuss them in a similarly comprehensive manner.

The value of this book is obvious for any scholar of the Dutch Golden Age. A deeper and more explicit engagement with the historiography of anatomy, cabinets of curiosities and wonder in early modern Europe would make the book more easily accessible to a general audience. Huisman offers only a few comparisons between Leiden and the numerous cabinets and anatomy theaters scattered within the